

Att fara bort och arbeta.

Porslinsfabriken i Gustavsberg

Naturahushållningen gällde länge på Sollerön. Allteftersom kommunikationerna förbättrades kom det varor hit, och affärer öppnades. Då ökade behovet av pengar. Det var inte lätt att tjäna pengar här hemma på Sollerön. När den svenska träindustrin kom igång i mitten av 1800-talet blev det möjligt att sälja skog eller ge sig till skogs och hugga timmer. Det gällde karlarna. Kvinnorna hade ingen möjlighet till förtjänster på nära håll. En bit in på 1900-talet var det emellertid många flickor som gav sig iväg till någon industriort för att arbeta.

I Gustavsberg öster om Stockholm fanns sedan 1825 en porslinsfabrik. Den hade i början av 1900-talet växt till ett storföretag med marknader i Europa och Amerika. Engelska förebilder satte sin prägel på produktionen och även på brukssamhällets utformning. På 1920-talet kom svårigheter. Det blev konkurrens av billigt utländskt porslin. Fabriken var nersliten och behövde moderniseras.

Det var hit Sollerö-flickorna kom. Det var Flinta Alma, Flinta Anna, Kall Maria, Jans Anna, Ryssniss Stina, Måsan Stina, systrarna Ullas Anna och Maria, Boslars Karin, Boslars Anna-Stina, systrarna Skinnar Signe och Frida, Tomt Karin och Tomt Maria, Olhans Maria, Bruter Anna, Bruter Rosa, samt Selma, Karin och Agnes Broman från Ryssa. Jag låter Jans Anna berätta.

Det var 1928. Då var jag 17 år. Jag bodde hemma och arbetade med allt som förekom i ett litet jordbruk. Det gick ingen nöd på mig. Vi hade mat och husrum. Men mamma tyckte ändå att jag borde ge mig iväg och söka arbete, både för min egen och familjens skull. Min kusin och jag bestämde att vi skulle åka till Gustavsberg. En kall januarimorgon skjutsade min kusins far oss i "umfjölär" över isen till Fu. Där steg vi på tåget. Vi hade lånat pengar till resan, och våra tillhörigheter hade vi i varsin spånkorg. Det hade varit svårt att lämna familjen. Min yngsta syster var bara ett år. Vi frös i våra tunna sommarkappor. Men det var spännande också.

I Gustavsberg blev vi väl mottagna av Sold-kullor och vi fick bo hos dem tills vi fick rum. Tillsammans med två andra Sollerö-flickor hyrde vi ett rum med kokspis. Där fanns också ett bord och fyra stolar samt järnsängar med halmmadrasser. Jag tror knappast vi betalade någon hyra, men bränsle till spisen fick vi skaffa själva. Rummet fungerade som sovrum, kök och vardagsrum. Första tiden var vi fyra flickor som fick samsas på ett litet utrymme. Matlagningen skötte vi gemensamt. Det gick bra. Vi var goda kamrater.

Mitt första arbete på fabriken bestod i att stå vid något som liknade en drejskiva. Den snurrade runt hela tiden. På den skulle jag placera nyformade, halvtorra, sköra tefat eller assietter. De skulle putsas invändigt med en våt svamp och på kanterna med en skrapa, allt medan skivan som de stod på gick runt. Faten måste placeras på skivan så att det blev rätt balans, vilket var svårt i början. Det blev mest trasiga fat. Allt kändes först ganska hopplöst. Min tanke var, att detta kommer jag aldrig att lära mig. Men efter en tid gick allt mycket bra.

Senare fick jag göra kaffekoppar. De formades i en maskin där man satte i ett steg som bestämde formen på varje modell. Jag skulle mata maskinen med lagom mängd massa och plocka undan de färdigformade kopparna. Två steg kunde jag passa samtidigt. Detta arbete var både svårt och farligt, men efter en tid gick det fint. Jag kunde göra 3.000 koppar om dagen. I början hade jag timpenning, 50 öre i timmen. Det tyckte jag var bra. Efter en tid fick vi arbeta på ackord. Det hade sina fördelar. När man uppfyllt minimikravet för dagen kunde man få en stund till förberedelse för nästa dag eller lite ledighet. Var man snabb och duktig kunde man komma upp i ganska bra förtjänst. En tid var det bara män som arbetade i samma rum som jag. De var rädda att jag skulle förstöra ackordet genom att forma mer än de. De koppar jag formade skulle sedan gå till en flicka som putsade dem och sedan till tre som satte på handtag. Jag fick betalt bara för de koppar som därefter var hela och fina. Alla flickor var inte lika händiga att hantera de sköra och halvtorra kopparna, så det kunde bli

ganska mycket som måste kastas. Det systemet tyckte vi inte om.

Andra moment kunde vara att glasera, måla eller sätta på färdig dekor. Redan då fanns mönstret "Blå blom" som var petigt och tidsödande att göra. Min kusin putsade isolatorer till el-ledningar.

Servisen "Blå blom"

Foto: Erik Pettersson

Lokalerna var dåliga. det värsta var att arbeta i källaren där förrådet fanns. Där var det så dammigt att man knappt kunde andas. Inga ventilationsanordningar fanns. Det var många som blev skadade och fick silikos. På den tiden vågade vi inte klaga på någonting. Vi neg för disponenten och ingenjörn. När de kom och övervakade vårt arbete hade vi en känsla av att vi inte var tillräckligt snabba och effektiva.

Trots allt trivdes jag bra i Gustavsberg. Samhället var så fint. Det var småhusbebyggelse med gräsmattor, häckar och blomsterrabatter. Allt var prydligt och välordnat.

Jag fick många kamrater. Vi som var från Dalarna kallades kullor och hade rykte om oss att vara snåla. Pojkar gjorde sig ärenden och ville bli bekanta. Jag fick följa med flickor från Gustavsberg till deras hem. En gång bjöd jag en flicka att följa med till Sollerön över midsommar. Det uppskattade hon. Senare gifte hon sig med en Solleröpojke. Vi gick på bio och dans. På Grisslinge havsbad var det dans på sommarkvällarna. Där

har jag dansat mer än någon annanstans.

I början av 30-talet var det ont om jobb. Då arbetade jag en tid på en frisørsalong. Jag lärde mig en del och började så smått att fuska i yrket. Jag fick gå hem till en del fruar och lägga håret åt dem.

Ett tag var jag på en fin syateljé. Det var intressant att se hur sömmerskan klippte till invecklade modeller utan att använda mönster. Jag har faktiskt varit med och sytt klänningar åt Karin Boye och Alva Myrdal.

I nio år sammanlagt arbetade jag i Gustavsberg, och det gav mig upplevelser och erfarenheter som jag inte kunde ha fått på Sollerön.

Det finns säkert många som genom egna eller andras upplevelser vet hur det var att ge sig iväg och söka sin utkomst på en främmande plats. Berätta genom Sool-Öen!

Gudrun Bråmås